

Eugenetische benadering van het zogenaamde bezoekrecht

Christian Maes*

1. Verantwoording

Wanneer de dagelijkse praktijk weinig ruimte laat om diepgaande studies te wijden aan alle facetten van een onderwerp dat u beroepshalve boeit, blijft er niettemin de drang aanwezig, een doorheen deze praktijk gegroeide visie over dit onderwerp als startblok op de piste, zoniet van de rechtsvinding, dan zeker van het nadenken, neer te zetten.

Wie dus wil lopen, kan van het aangediende materiaal gebruik maken.

Wanneer het wel zo zal zijn dat 'research' best de opdracht blijft van mensen die daartoe de universiteitsseminaries bevolken, niet in het minst omdat ze daartoe de tijd hebben en ervoor vergoed worden, is het nochtans de praktijkjurist niet verboden ook eens een steentje in de plas te gooien.

Reeds als kleine jongen vond ik het trouwens fascinerend hoe een goed gerichte worp midden in een kleine vijver deining kon veroorzaken tot aan de oevers. Ook bij dit onderwerp is de vijver klein en niet oeverloos. Tekst, onderwerp en schrijver kennen hun beperkingen.

De titel is er niet omdat hij moet verkopen. Doorheen de bijdrage ontdekt de lezer er de betekenis van.

2. De klassieke fundamente

Eigenaardig, maar weinig nog wordt er nagedacht over de grondslag van bezoekrecht over kinderen, beter: omgangsrecht. Men bekommert zich veeleer over de modaliteiten ervan.

Reeds jarenlang dreunt hetzelfde refrein op dezelfde mineure grondtoon door de burgerlijke rechtszaken: het eerste, derde en eventueel vijfde weekend van elke maand, de helft van elke schoolvakantie, de plicht voor de ene ouder het kind op te halen, voor de andere het te brengen, soms met een voorheen vergeten eis tot dwangsom aan de sleutel...

Sedert het Hof van Cassatie de leer van het rechtsmisbruik, deze van het eigen recht en die van het familiaal belang met betrekking tot onderhavige materie wist te verzoenen, zou de rechtspraak hoofdzakelijk de theorie van het familiaal belang verder bijtreden.¹

Deze theorie stelt, dat het belang van wie aanspraak kan maken op omgangsrecht voorop moet worden gezet. Het zou trouwens een eis van familiaal en sociaal belang zijn, dat banden van genegenheid in stand worden gehouden.

Het omgangsrecht zou derhalve een zelfstandig recht zijn dat steunt op bloed-

* Advocaat-Generaal bij het Hof van Beroep te Gent.

1. DE GROOTE, W., A.P.R., Bezoekrecht.

verwantschap. De grondslag ervan zou zijn: de band door de natuur tot stand gebracht: namelijk, de afstamming.

Band van het bloed en natuurrecht worden in onze rechtspraak veelvuldig aangewend om bijvoorbeeld het omgangsrecht van grootouders te rechtvaardigen: 'een onaantastbaar natuurrecht, gesteund op relaties van genegenheid, eerbied en toewijding ten gevolge van de bestaande banden van het bloed'.²

Hetzelfde gold voor de (destijds) 'natuurlijke' kinderen van 'wettige' kinderen en voor de 'natuurlijke' kinderen van hun 'natuurlijk' nageslacht.³

Dat het bloed soms verder kruipt dan het wettelijk gaan kan, bewees het veel besproken arrest van het Hof van Cassatie van 4 maart 1976⁴, waar – spijs de geest van de wet, o.m. verwoord in het artikel 370, § 1, al. 2 B.W. – alsnog aan de grootouders uit de oorspronkelijke familie van het ten volle geadopteerde kind een omgangsrecht toegekend werd, hoewel dit recht aan de eerste bloedverwante bij uitstek, de oorspronkelijke ouder(s), werd onttrokken!

Er gaat dus duidelijk iets fout met het bloed.

Verder is het enige aanknopingspunt tussen de *nieuwe* Lotenhulse grootouderspatattenboeren en de ten volle geadopteerde verbasterde nazaat van Emiliano Zapata inderdaad ... de aardappel!

Ook Franse auteurs zitten verveeld met noties als 'band van het bloed' en 'natuurrecht'. 'La théorie du droit naturel est un cadavre qui ne se lasse pas de ressusciter' schreef men.⁵

De aanwending van de grondslag kan inderdaad slechts worden aanvaard bij afwezigheid van wettekst.

Behalve in het artikel 1288 Ger.W. staat nergens het recht op omgang in de Belgische wet ingeschreven. Het is een zuiver jurisprudentieel recht.

Derhalve wringt de rechtspraak zich dus reeds jaren in de onmogelijkste bochten.

Zij blijft – en de rechtsleer volgt haar daarin, of is het omgekeerd? – spijs de statistische vaststelling van steeds meer uiteengaande huwelijkspartners, stevast geloven in onaanvechtbare en onaangevochten ideaalbeelden waaronder:

1. de familie is de hoeksteen van de maatschappij;
2. de familiebanden impliceren wederkerige genegenheidsbanden.

Wishful thinking. De realiteit van het dagelijks leven neemt meer en meer afstand. Het ruziënd, uiteengeslagen gezinsleven is mergelsteen waarop men geen maatschappij bouwt. Enkel het gelukkige gezin, onder welke vorm ook, kan het maatschappelijk gebouw stutten.

Hoe groot zijn de banden van genegenheid nog op het familiaalrechtelijke slagveld

2. Cass., 22 september 1966, J.T., 1966, 685; R.C.J.B. 1966, 373, noot J. DABIN; Arr. Cass., 1967, 83; Cass., 4 maart 1976, Pas., 1976, I, 732; noot F.D.; Brussel, 8 januari 1974, Pas. 1974, II, 83.

3. Rb. Brussel, 15 oktober 1965, Pas. 1986, III, 113; sedert de nieuwe afstammingswet hoeft niet meer aan deze rechtspraak gerefereerd te worden.

4. Pas., 1976, I, 732, noot F.D.; J.T., 1977, 455; noot MAHAUX; R.W. 1976-77, 288, noot H. NUYTINCK.

5. Noot C. PHILIPPE bij Trib. grande Instance Toulouse, 7 juin 1984, Rec. Dalloz Sirey, 1986, 41.

wanneer Miep en Jan en hun respectievelijke ascendenten ertoe besloten hebben het niet bij de art. 223 B.W.-procedure te laten?

Hoe broos zijn genegenheidsbanden die onder dwang moeten ontstaan en verder leven?

Hoe artificieel is het noodgedwongen nieuwe net van relaties dat het kind wordt opgedrongen bij partnerwisseling van de scheidende ouders of bij volle adoptie? De constante aanwezigheid van een vreemde wordt er aanvaard. De occasionele ontmoeting met een liefhebbende derde wordt in de rechtspraak om omgangsrecht geweerd.

En hoe zal de rechtbank reageren wanneer een bekende spermadonor het recht zal opeisen met het kind om te gaan dat uit zijn zaad geboren is (K.I.D.-kunstmatige inseminatie met het zaad van een donor)?⁶ Wat met de I.V.F. (in vitro fertilisatie), baringscontracten, broedmoeders, draagmoeders, leenmoeders, gastmoeders of hoe men ze ook moge noemen? Hoe zwaar zal de bloedband dan doorwegen?

3. Op zoek naar een soliede basis, voor alle omgangsgerechtigden geldend, welke zowel maatschappelijk als juridisch houdbaar is.

Omgaan met iemand is een socialiserend interactioneel gebeuren dat, ook affectief, wederzijds verrijkend kan zijn. In de delicate materie die ons bezighoudt is essentieel dat dit gebeuren zinvol, positief zou worden beleefd.

Het enige *universeel maatschappelijk criterium* voor omgangsrecht met een kind ligt derhalve in de geboden mogelijkheid doorheen contact(en) tot wederzijdse verrijkende ervaringen.

De meest voor de hand liggende, zeker bij heel jonge kinderen, is o.m. het scheppen en op peil houden van een affectiebevorderend klimaat.

Het komt dan ook eigenaardig voor dat onze rechtspraak en rechtsleer zo afkeurig staat t.a.v. aanspraken op omgangsrecht door 'derden', zoals pleegouders, stiefouders, voogden, enz.⁸

Nochtans las ik artikel 371, al. 4, lid 2 van het Franse Burgerlijk Wetboek, dat in uitzonderlijke omstandigheden 'derden' recht op briefwisseling of omgang toestaat. Ik las het artikel 377e van het in Nederland nog steeds hangende wetsvoorstel van 20.05.1986 tot nadere regeling van de ouderlijke zorg voor minderjarige kinderen en van de omgang. Hierdoor kan de rechter, op verzoek, een omgangsregeling vaststellen o.m. tussen het kind en degene 'die het kind anders dan als ouder als behorende tot het gezin gedurende ten minste een jaar heeft verzorgd en opgevoed'.

Ik nam kennis van het Cassatiearrest van 11.01.1973⁸ waarbij bloedverwanten in de zijlijn een omgangsrecht konden bekomen over een kind dat onder voogdij stond en van het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 23.01.1980⁹ waarbij aan een tante en een oom, voedsterouders, omgangsrecht werd toegekend omdat 'des liens particuliers de reconnaissance et d'affection se sont tissés'.

6. Artikel in dagblad De Morgen, dd. 14.10.1988, p. 15 – 'Nederlandse donor wil zijn kind zien'.

7. Zie nochtans A. KEBERS, J.T. 1964, 237, nr. 21.

8. Arr. Cass. 1973, 488; Pas. 1973, I, 467.

9. (3e kamer) J.T. 1980, 360; Pas. 1980, II, 49.

J. Gerlo stelde 16 jaar geleden de invoeging van een artikel 377 B.W. voor dat als volgt zou luiden: 'in uitzonderlijke gevallen kan de jeugdrechtbank een recht van bezoek toestaan aan andere personen, zo het belang van het kind dit vergt'.¹⁰

Een verzoek van een stiefvader strekkende tot het bekomen van een recht op omgang met het kind uit het eerste, door echtscheiding ontbonden huwelijk van zijn overleden echtgenote, dat door de jeugdrechtbank te Gent als niet ontvanke-lijk werd afgewezen¹¹, maar in hoger beroep aanleiding gaf tot rechtspraak welke mij een goed eind in mijn redenering volgde, bezorgde een begin van ouverture.

Bij de aangereikte *juridische grondslag* voor omgangsrecht werd in het tussenar-rest van de jeugdkamer van het Hof van beroep te Gent duidelijk stilgestaan.¹²

Wanneer het artikel 8 E.V.R.M. stelt dat *eenieder* recht heeft op eerbiediging van zijn privé-leven en van zijn gezinsleven, dan is het recht op omgang met andere mensen of integendeel afscherming van zijn privé- en/of gezinsleven tegen versto-rende en opdringerige aanspraken op omgang vanwege andere mensen hier onge-twijfeld een onderdeel van. Dit recht staat tevens ingeschreven in de artikelen 17 en 23 van het verdrag van New York inzake burgerrechten en politieke rechten.

De tekst van het E.V.R.M. voegt eraan toe dat geen enkel openbaar gezag (der-halve ook de rechter niet) zich mag inmengen in dit recht, tenzij o.m. ter bescher-ming van de rechten en vrijheden van anderen ... en voor zover bij de wet voorzien. En over omgangsrecht behoudt de wet nu uitgerekend het stilzwijgen!

Het komt dus hoogst eigenaardig voor dat noch in de rechtsleer noch in de rechtspraak ooit de oefening werd gemaakt om aan het andere uiteinde van de dreef te gaan staan om de bomen onder een ander licht en invalshoek te herbekij-ken.

De rechten en plichten, voortvloeiende uit het artikel 8 E.V.R.M. gelden im-mers, mijns inziens, niet enkel in de relatie individu-Staat, maar ook in de verhou-ding van persoon tot persoon, in de privaatrechtelijke sfeer. De rechtsleer spreekt van derdenwerking, horizontale werking of privaatrechtelijke werking van grond-rechten.¹³ Schaarse rechtspraak maakte van de theorie van de horizontale werking reeds gebruik.¹⁴

4. Dit recht is er in de eerste plaats voor kinderen

Is het niet zo, dat het recht op privé- en gezinsleven voor alle mensen geldt en dus zeker ook voor het kind (art. 14 E.V.R.M.)?

Wordt uitgerekend het privé- en gezinsleven van dit kind niet ongevraagd stuk-geslagen om redenen die alleen zijn verwekkers kennen, beroeren of bezighouden?

Is het derhalve niet de eerste imperatieve opdracht van de met de problematiek van het kind geconfronteerde rechter, de rechten van het kind voorafgaandelijk aan deze van de volwassenen ter harte te nemen en erover te waken dat de

10. GERLO, J., 'Voor de wettelijke bekrachtiging van het bezoekrecht in België', R.W. 1972-73, 1658.

11. R.M. t/ J.D.C., vonnis Jeugdrechtbank Gent, 15 september 1986, onuitgegeven.

12. R.M. t/ J.D.C. tussenarrest Gent, 5 december 1988, onuitgegeven.

13. OVERSTEYNS, B., 'Het recht op eerbiediging van het privé-leven', R.W. 1988-89, 488; C. RÉ-MON-DEFAYS, noot bij Cass., 10 mei 1985, Rev. Not. B., 1985, 56; BAETEMAN, G., e.a., 'Personen en familierecht 1981-87, Overzicht,' T.P.R., 1988, 2, 425.

14. Brussel, 29 juni 1982, Rev.Trim.Dr.Fam. 1985, 83.

hem/haar door artikel 8 E.V.R.M. gewaarborgde rechten niet nogmaals (ditmaal door zijn beschikking, vonnis of arrest) worden miskend?

Wanneer minderjarigen in een gerechtelijke procedure tussen volwassenen als objecten (dreigen te) worden misbruikt, komt het de rechter toe hun hoger en niet objectief verdedigd belang als persoon, als subject van rechten, boven de belangenconflicten van de gedingvoerende partijen te stellen.

Het recht op omgang, onderdeel van het recht op privé- en gezinsleven bestaat ongetwijfeld en in de eerste plaats voor het kind.¹⁵

5. Cascadegewijze beperkingen van dit recht

Het recht van het kind kan (en artikel 8 E.V.R.M. duidt dit duidelijk aan) slechts zijn beperkingen vinden in hetzelfde recht dat anderen terecht zouden opeisen.

Hoewel beginsel 7 van de Verklaring van de Rechten van het Kind hoopt dat in de eerste plaats beide ouders steeds het beste zouden voorhebben met hun kroost ('the best interest of the child shall be the guiding principle of those responsible for his education and guidance; that responsibility lies in the first place with his parents') dan is niet steeds duidelijk of ze dit vertrouwen waardig blijven eens het kind aan de bewaring van één van hen werd toevertrouwd na hun scheiding.¹⁶

Wanneer het bewaringsrecht over het kind wijselijk werd toegekend aan wie van beide ouders met het kind een preferentiële binding heeft, zo geen andere imperatieven zich hiertegen verzetten (m.a.w. aan de psychologische, veel meer dan de louter biologische ouder)¹⁷, dan blijft de andere ouder vanuit zijn eigen recht op privé-leven en als slechts de facto beperkt titularis van het ouderlijk gezag op omgaan met zijn kind aanspraakgerechtigd.

a. De eerste betrokkene blijft de persoon die het recht op bewaring over het kind effectueert. Hij of zij aan wie het kind bij scheiding werd toevertrouwd wil hetgeen er van het gezin overblijft of het nieuwe gezin dat werd gesticht, beschermen tegen al te vrijpostige aanspraken.

Hij kan het kind ook het perturberende van het omgangsrecht in de continuïteit van zijn opvoeding besparen. Voor deze titularis van het bewaringsrecht pleiten overwegend angelsaksische auteurs. Voor hen heeft een omgangsrecht slechts kansen op welslagen en is het derhalve pas dan in het belang van het kind, wanneer de bewaringsgerechtigde voor zichzelf, zijn gezin en het kind beslist heeft dat omgang de belangen van het kind dient.¹⁸ 'Access should never be ordered by court, but

15. Bespreking van het Nederlandse wetsontwerp 15.638 (omgangsregeling in verband met scheiding aangenomen door de Tweede Kamer op 9 april 1981), Fam.- en jeugdrecht (1981), 5, 170.

16. Verklaring vastgesteld bij resolutie 1386 (XIV), aangenomen door de 14e Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1959.

17. DOOCHIE, N., 'Le droit de garde... point de vue médico-psychologique', Rev. Trim. Droit Fam., 1979, 4, 349.

18. GOLDSTEIN, J., FREUD, A. en SOLNIT, A.J., Beyond the Best Interests of the Child, New-York, The Free Press, 1979; vertaald: De toverformule: in het belang van het kind, Kluwer, 1979 (herdruk 1984) en zie noot 19.

should always be subject to voluntary arrangement' stellen ze zelfs.¹⁹ Ergens is dit logisch.

Het ouderlijk gezag, evolutief en geëvolueerd begrip naar terminologie en inhoud, bestaat in functie van het kind, van diens onderhoud, opvoeding, het ter beschikking stellen van levensvisies, diens begeleiding naar eigenheid. Het heeft een sociale functie.

Om deze verantwoordelijkheid ten volle te kunnen dragen en de maatschappelijk belangrijke opdracht naar behoren te vervullen, moet het de titularis van het bewaringsrecht, die geroepen is dit ouderlijk gezag het meest t.a.v. het kind aan te wenden, mogelijk zijn, het kind de omgang te ontzeggen met bepaalde personen wanneer nadelige invloed te vrezen is.

Dit werd niet strijdig met artikel 8 E.V.R.M. beschouwd t.a.v. de ouder die op omgang met zijn kind aanspraak maakte.²⁰

In de praktijk zal het de rechter pas behoren over deze afscherming van het gezinsleven door de ouder te oordelen, wanneer het kind, de andere ouder of derden in hun aanspraken op omgangsrecht, deze afscherming als machts (gezags)misbruik gaan aanklagen.²¹

Het oordeel van de rechter zal progressief voorzichtiger zijn naarmate de wet zelf of de afwezigheid van een reële intermenselijke band minder basis verleent voor de aanspraken.

b. Zo vindt de andere ouder in zijn deel van het ouderlijk gezag (b.v. art. 371, 372, 374 en 377 B.W.) en de daarmee gepaard gaande rechten en plichten een grond om aanspraken te laten gelden op omgang met zijn kind. Hoe kan de ouder trouwens, beter dan door contacten met zijn kind, het toezicht uitoefenen dat in artikel 303 B.W. is voorzien?

c. Zo ook worden ascendenten meermaals in ons personen- en familierecht betrokken bij het welzijn van kinderen. Hun belang vindt men o.m. verwoord in de artikelen 150, 173, 205, 350, 402, 745 en 935 B.W.

Recente rechtspraak m.b.t. de uitoefening van de prerogatieven van het ouderlijk gezag gaf treffend aan dat, hoe verder men zich in verwantschap van het vuur (gezin) verwijdt, hoe moeilijker het wordt erin te poken.²²

d. De rechtsleer maakt een onderscheid tussen personen die een '*principeel*' recht op omgang zouden hebben (vader, moeder, ascendenten) en diegenen voor wie dit recht enkel '*virtueel*' wordt genoemd (verwanten en derden).

Tegenover wie over het '*principeel*' recht beschikt, moet wie er zich tegen verzet het bewijs brengen dat omgang het kind kan schaden.

Wie het '*virtueel*' recht opeist moet daarentegen het bewijs leveren dat omgang het kind ten goede komt.²³

Dat '*derden*' even goed rechten kunnen doen gelden blijkt niet enkel uit wat ho-

19. MAIDMENT, S., 'Access Conditions in Custody Orders', British Journal of Law and Society, 1975, 182.

20. EC 8.03.1982 nr. 8427/78 tegen Nederland, N.J. 1983 nr. 191, 529.

21. CHAZA, J.P., Les droits de l'enfant, Que sais-je, P.U.F. 1962, 11 en 12.

22. SOSSON, J., 'L'attribution de la garde matérielle d'un enfant mineur à ses grands-parents, TBBR-RGDC, 1987, 1, 31; Brussel, 10 december 1985, ibidem, 41.

23. LAMPE, M.F., 'Le statut juridique de l'enfant - des droits de garde et de visite', Rev. Not. B., 1979, 292; M.T. MEULDERS-KLEIN, 'Légitimation par adoption', Rev. Not. B., 1978, 118-139.

ger onder 3. werd uiteengezet maar ook uit volgende motieven van de Europese Commissie m.b.t. een door een ex-pleegmoeder nagestreefd omgangsrecht: 'bearing in mind that the applicant has cared for the child for many years and is deeply attached to him, the separation ordered by the court undoubtedly affects her 'private life', the respect for which is also guaranteed by article 8' (E.V.R.M.).²⁴

e. Een ander facet van dit recht op omgang 'en cascade' is, dat ingeval van pluraliteit van titularissen van een omgangsrecht t.a.v. hetzelfde kind het recht van de ouder normaal voorgaat op dit van, b.v. de grootouders.²⁵

In de toelichting van het Nederlandse wetsvoorstel van 20.05.1986, tot nadere regeling van de ouderlijke zorg voor minderjarige kinderen en van de omgang, wordt gesteld dat de grond om een verzoek tot vaststelling van een omgangsregeling af te wijzen ruimer is wanneer het gaat om derden, met wie het kind nauwe persoonlijke betrekkingen had ('a relationship ... sufficiently close to constitute family life')²⁶, dan wanneer het gaat om de ouder van het kind bij wie het kind zijn gewoon verblijf niet heeft.

f. Uiteindelijk zal de rechter zich hoe dan ook laten leiden door een maatstaf van realiteitszin.

Hij zal bijvoorbeeld niet geneigd zijn een omgangsrecht toe te staan aan een vader die kind en moeder enkele maanden na de bevalling verliet om na zes jaar rondzwerven terug als papa op te duiken. Hij zal hiertoe evenmin geneigd zijn voor 'leveranciers van erfelijk materiaal' (K.I.D., I.V.F., draagmoeder) tenzij... 'provided, that there is in fact a *realistic link* between parent and child which establishes family life' besliste de Europese Commissie.²⁷

Deze 'realistische link', reële intermenselijke band, zal soms sterker aanwezig zijn tussen 'derden' en een kind dan tussen ouders – grootouders en hun nageslacht. De voorbeelden hiervan in de praktijk zijn legio.

6. Tussentijds samengevat

1. Omgangsrecht staat op twee voeten:

a. maatschappelijk: de geboden mogelijkheid doorheen meestal affectieve contacten tot wederzijdse verrijkende ervaringen;

b. juridisch: een onderdeel van het door o.m. artikel 8 E.V.R.M. beschermde recht op privé- en gezinsleven;

2. dit recht bestaat in de eerste plaats voor het kind;

3. en kent slechts zijn beperkingen in het uit hetzelfde artikel 8 E.V.R.M. geputte recht op privé- en gezinsleven, lees recht op omgang van anderen;

4. deze anderen zijn in rangorde: de ouders, de ascendenten, de derden, tenzij de rechter van oordeel is dat deze rangorde moet gewijzigd worden wegens de aanwezigheid of afwezigheid van een 'realistic link' tussen het kind en de persoon die op omgang aanspraak maakt.

24. EC 10.07.1978 – nr. 8257/78 tegen Zwitserland DR 13.248 (253).

25. Mons, 6 december 1979, Rev.Trim.Dr.Fam. 1980, 292.

26. EC 12.03.1980 – nr. 8823/78 onuitgegeven.

27. EC 8.10.1981 – NR. 9966/82 tegen U.K. – samenvatting EuGRZ 1983, S424, N 61.

7. Laatste toetssteen: het belang van het kind

Het behoort de van de betwisting gevatte rechter, de rechten en de belangen van alle 'betrokken' partijen tegen elkaar af te wegen en, zo mogelijk, de ontstekingsmechanismen in het tussen hen gegroeide relationele spanningsveld te ontladen.

Daarbij primeert het belang van het kind. Hierover is men het op alle niveaus van rechtsleer en rechtspraak, ook buiten België, eens.

De invulling van het begrip 'belang van het kind', waarvan het toepassingsgebied zich in het familie- en jeugdrecht steeds meer uitbreidt en waardoor men ten onrechte het gevoel zou krijgen dat het een algemeen rechtsbeginsel is²⁸, varieert echter zowel naar inhoud als naar gelang de materie waarin het wordt gehanteerd.²⁹

De rechter zal derhalve 'blanco-normen' aanwenden die telkens in concreto zullen wisselen.

Het 'belang van het kind', eigenlijk 'het gezond verstand van de rechter' moet, aldus Mr. J. DE BOER³⁰, de weg wijzen. Deze naïeve, optimistische kijk op deze als vanzelfsprekende kwaliteit en ingesteldheid van de magistraat die geroepen wordt om uitspraak te doen en het even grote vertrouwen in de onfeilbaarheid en deskundigheid van de rapportages waarop zijn uitspraak eventueel berust, stemt tot voorzichtigheid³¹ en ik sta met dit onbehaaglijk gevoel niet alleen.³² Een arbitraire invulling van de notie 'belang' is inderdaad niet denkbeeldig. Alles staat of valt eens te meer met de mens achter de beslissing.

8. Bijkomende waarborg: – de lege ferenda – een rechtsingang voor het kind?

De rechter zit geprangd tussen alle aanspraken op omgangsrecht en een zgn. 'objectief belang' dat wel eens te veelvuldig door de magistraat aan een algemeen socio-cultureel patroon wordt getoetst waarvan hij het beeld in zijn eigen van mens tot mens verschillende persoonlijke bagage en geschiedenis heeft meegedragen.

Opdat de visie van het kind op wat 'belang-rijk' is zeker in de beslissing weerklank zou vinden kan men zich afvragen of aan dit kind geen, weze het informele, rechtsingang moet worden verleend om zijn onbetwistbare rechten die het uit artikel 8 E.V.R.M. haalt op daadwerkelijke wijze te effectueren.

De handelingsonbekwame minderjarige (art. 488, 1124 en 1125 B.W.) kan in principe niet zelf als eiser optreden, geen rechtshandeling stellen zonder vertegenwoordigd te zijn door wie het gezag over hem uitoefent. In Nederland kan een minderjarige, wegens het bestaan van tegenstrijdige belangen tussen hem/haar en zijn/haar ouders naar de kantonrechter stappen om zich een bijzonder curator te

28. SENAËVE, P., 'Het belang van het kind in het Belgisch familierecht', Liber amicorum Madzy Rood-De Boer, Kluwer, 1988, 119.

29. STEENNOT, H., 'Het belang van het kind', R.W. 1974, 75, 1729.

30. 'Omgang als mensenrecht II', N.J.B. 7.04.1984, 409-416.

31. 'Knelpunten in de (wet op de) jeugdbescherming', Contactbulletin van het contactcomité van organisaties voor jeugdzorg, v.z.w., 1986, nr. 6.

32. SENAËVE, P., o.c. (28); VINCHENT, M., 'L'intérêt de l'enfant dans l'attribution de sa garde', J.T., 11.12.1960, 783.

horen toewijzen die dan in zijn/haar naam een geding zal inleiden.³³ In kort geding kan dit zelfs zonder bijzondere curator.³⁴

Spant in België een minderjarige zelf een geding in dan kan de verweerder vóór elk verweer een exceptie opwerpen die de minderjarige verplicht zijn wettelijke vertegenwoordiger in tussenkomst te roepen. Roept deze de exceptie niet in dan kan hij zich niet meer beroepen op de nietigheid van de rechtshandeling.

Voor de rechter in kort geding zou echter niet moeten worden gewacht op machtiging of bijstand.³⁵

Dat initiatieven aan minderjarigen worden gelaten in het procesrecht wordt niet geloofwaardig³⁶, maar in praktijk kan een Belgische minderjarige niet zelfstandig naar zijn rechter stappen wanneer één van zijn door het E.V.R.M. gewaarborgde rechten geschonden is.

Dit, terwijl de principiële onbekwaamheid van de minderjarige niet bedoeld is als een sanctie, maar als een bescherming. De logica gebiedt dan zich volgende vraag te stellen: Als de minderjarige een supplementaire bescherming aan de rechter vraagt, waarom hem dan daartoe handelingsonbekwaam verklaren?

Wist u dat de Eerste Consul zich reeds bij de totstandkoming van de Code civil op 26 frimaire van het jaar X de vraag stelde: 'si un fils, parvenu à l'âge de discernement et qui ne reçoit pas une éducation conforme à la position de son père, peut se pouvoir et demander à être mieux éduqué'?³⁷ De klok tikt traag...

Hoewel de rechten van de minderjarigen stapsgewijs groeien met zijn volwassenwording, en vele auteurs erop aandringen opdat hen eveneens stapsgewijs meer bekwaamheid zou worden verleend³⁸, moet de jongeling principieel nog steeds op de goodwill van een ouder of in bepaalde gevallen van het openbaar ministerie rekenen om burgerlijke vorderingen die zijn intiemste persoon raken bij de rechter aanhangig te maken.

Drogredenen als zou een eigen rechtsingang voor de minderjarige de verhouding tussen ouder(s) en kind verharderen, maar bovenal de werklast van de rechterlijke macht doen toenemen wat een meerkost met zich zou brengen voor de Staat, worden ook door Nederlandse auteurs gemakkelijk weggewuifd.³⁹

In België laat de communautisering van de jeugdbeschermingsmaterie weldra een zee van tijd aan de jeugdrechters om zich met burgerrechtelijke aanspraken van minderjarigen in te laten, mocht aan de jongeren desbetreffende een proce-

33. Hof 's Hertogenbosch 20.12.1977, N.J. 1978, nr. 352, p. 1211.

34. Rb. Amsterdam (Kgd) 27.01.1983 RvdW 1983, 72.

35. Rechtspraak aangehaald in T.P.R., 1988, 2; BAETEMAN, G., e.a., 'Overzicht rechtspraak 1981-87, Personen- en familierecht', het aangehaalde vonnis kort geding Rb. Liège, 8 juli 1986, J.L., 1986, 461 staat echter alleen.

36. PAUWELS, J.M., Personen en familierecht, boekdl. 3, Jeugdrecht-verwantschapsrecht, Acco-Leuven, 1986, 218.

37. Baron LOCKRÉ, 'Législation civile, commerciale et criminelle, Brussel, 1836, t. III Code civil, p. 311.

38. Overzicht BOUTE, M., 'De leeftijden in het recht', T.P.R., 1971, 187; Mr. VAN DER LINDEN A.P. en Mr. VLAARDINGERBOEK, P., 'Enkele aspecten van de civiele rechtspleging inzake jeugdigen', Liber amicorum Madzy Rood-De Boer, Kluwer, 1988, 187 en M. ROOD-DE BOER, 'Treden naar volwassenheid', N.J.B. 1964, 949, 972.

39. Mr. VAN DER LINDEN, A.P. en Mr. VLAARDINGERBOEK, P., o.c. (38).

duraal initiatief worden verleend. We denken aan een eigen rechtsingang m.b.t. b.v. ontvoogding, huwelijkstoestemming, adoptie, gekoppeld aan een naar leeftijd trapsgewijze bepaalde bekwaamheid.

En waarom ook geen eigen rechtsingang wat bewaringsrecht en omgangsrecht betreft? Het S.E.V.I. dacht eraan in zijn studiewerkzaamheden met het oog op een wetsvoorstel tot aanpassing van de Wet betreffende de jeugdbescherming van 8.04.1965.⁴⁰ Op grond van de nieuwe artikelen 162a en 171a in te lassen in boek 1 van het Nederlandse Burgerlijk Wetboek wou men in het wetsontwerp 15638 de kinderrechter aldaar ambtshalve bevoegd maken beslissingen inzake de omgang en de hulpverlening te wijzigen op basis van een informeel verzoek van het kind.

Het paradoxale van de huidige situatie is wel dat een onbekwame zelfstandige met zijn klacht over schending van zijn grondrechten bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens terecht kan, maar dit niet kan bij zijn nationale rechter.⁴¹

Als een krankzinnige zelfstandig van dit recht gebruik kan maken, kan een minderjarige dit toch ook?

De Europese Commissie heeft impliciet aanvaard dat een minderjarige zonder tussenkomst van zijn wettelijke vertegenwoordiger een klacht kan indienen over een geschil, waarin de belangen van de minderjarige en zijn vertegenwoordiger tegenover elkaar staan.⁴²

De minderjarige, drager van grondrechten uit het E.V.R.M., kan deze rechtstreeks in Straatsburg geldend maken, ook wanneer bij onwil van zijn wettelijke vertegenwoordiger de nationale rechtsmiddelen niet konden worden uitgeput (art. 25 en 26 E.V.R.M.).

Mevr. M.C. DE BRUYN-LÜCKERS pleit ervoor dat de Nederlandse minderjarige ouder dan 12 in ieder geval in zaken betreffende het gezag, de omgang en het verstrekken van informatie hem betreffende, een eigen rechtsingang zou worden gegeven.⁴³

Eigenlijke beletselen zijn er niet, ook niet in België. De stap zetten van beschermingsrecht naar emancipatorisch recht voor minderjarige rechtssubjecten lijkt, anno 1989, nog steeds aarzelend te moeten.

Om het met Eugene VERHELLEN, docent jeugdbeschermingsrecht aan de Rijksuniversiteit te Gent te stellen: we moeten kinderen geen rechten toekennen *omdat* ze zogenaamd mondiger geworden zijn, maar *opdat* ze mondiger zouden worden.⁴⁴

Eugeen-etisch op zijn manier...

40. Voorontwerp, art. 34, nieuw art. 372 c B.W.

41. E.H.R.M. 24 oktober 1979, Winterwerp/Nederland, N.J. 1980, nr. 144, 353.

42. EC 16.12.1974 – zaak 6753/74 (Sosjale Joenit-zaak), N.J., 1975, 474.

43. De mensenrechtelijke positie van het minderjarig kind in het wetsvoorstel ouderlijke zorg, N.J.B., 25.04.1987, 530.

44. Jeugdbescherming en jeugdbeschermingsrecht, cahier 3 van het studie- en documentatierecht voor rechten van kinderen, Gent, 1986.

Recht en geestelijke gezondheidszorg

1. HERVORMING VAN DE COLLOCATIEWETGEVING

Eind vorig jaar besliste de Senaatscommissie voor Justitie (eindelijk) werk te maken van de hervorming van de wetgeving inzake collocatie. De nog steeds geldende 'Krankzinnigenwet' die dateert van 1850 (deels gewijzigd in 1873) staat reeds lang ter discussie. Reeds in 1969 werden door de toenmalige Minister van Justitie A. VRANCKX de nodige stappen gezet om te komen tot een aangepaste wetgeving, betreffende de persoon van de geesteszieke. Het wetsontwerp VRANCKX werd in 1974 goedgekeurd door de Senaat, maar in 1975 geamendeerd door de Kamer. Het is het door de Kamer geamendeerde wetsontwerp dat momenteel besproken wordt, samen met het wetsontwerp van Mevr. HERMAN MICHIELSEN uit 1982.

Om de zaak vlugger te laten opschieten, besliste de Senaat in eigen midden een speciale werkgroep op te richten die zich uitsluitend met deze materie zal bezighouden. De werkgroep wordt voorgezeten door Dhr. F. BAERT (VU); Mevr. L. HERMAN MICHIELSEN (PVV) is verslaggeefster.

Verdere leden zijn: Dhr. ARTS (CVP), Dhr. SENEX (PSC), Mevr. DELRUELLE (PRC), Dhr. MINET (PS), Dhr. MOUREAU (PS) en Dhr. PATAER (SP). De werkgroep kwam een eerste keer samen op 29 november 1988.

2. UIT TIJDSCHRIFTEN

In nogal wat tijdschriften verschenen bijdragen over zelfdoding.

In het Nederlandse Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid (1988, 2) werden artikelen gepubliceerd over 'de hulpverlener als nabestaande van suicide' (MORITZ, B., BROUWER, W.A. en VAN NES, I.C.), over 'ontreding bij ouders die een kind door zelfdoding verloren' (BLOM, M.B.) en over 'suicide à deux' (METZ, M.E., SCHUDEL, W.L. en VAN DER MAST, R.C.). De redactie plaatst deze artikelen tegenover de achtergrond van de discussie over zelfdoding in Nederland. Een aantal jaren geleden werd zelfdoding er in de psychiatrie besproken als ul-

tieme verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht van de mens, en was er een debat gaande over de verplichting om patiënten daarbij te helpen ('Hulp bij zelfdoding'). Tegenover deze stelling staat dat suïcidanten dienen geholpen te worden om te overleven, dus dienen opgenomen en behandeld te worden. Tegenstanders, die het falen van de geestelijke gezondheidszorg willen beklemtonen, verklaarden dan weer dat nergens zoveel zelfmoorden te betreuren vallen als in psychiatrische inrichtingen ... De psychiatrie is in hun ogen niet alleen een slecht middel tegen zelfmoordneigingen, ze is er zelfs oorzaak van...

In het Tijdschrift voor Criminologie (1988, 1) verscheen een studie over 'suïcidaal gedrag van gedetineerden in Nederland'. In deze exploratieve studie zochten BERNASCO, W., KERKHOF, A. en VAN DER LINDEN, B. naar persoons- en detentiegebonden factoren die het plegen van zelfmoord meer inzichtelijk maken. Uit hun onderzoek bleek vooral etniciteit, opsluitingsduur, strafduur en de ernst van de feiten belangrijke predictoren vormden.

Ook Medicine and Law wijdde een tweetal artikelen aan aspecten van zelfdoding. In het eerste nummer van 1988 beschreef KEVORKIAN de specifieke en nieuwe taken van de medische wereld wanneer de geplande dood in de samenleving aanvaard zou worden (The Last Fearsome Taboo: Medical Aspects of Planned Death), en in het vierde nummer heeft WEINBERG het over het conflict dat een terminale patiënt ervaart wanneer hij zelf over behandeling en dood wenst te beslissen (Demystifying the Right to Die: the New Jersey Experience).

Kriminalistik tenslotte heeft het in meerdere bijdragen over het imitatie-effect bij zelfmoorden, o.m. naar aanleiding van de zelfmoord van de Westduitse politicus BARSCHHEL (TRUBNER, K., 'Nach Barschel eine Häufung ähnlicher Fälle', Kriminalistik, 1988, augustus-september, SCHNEIDER, V., 'Der Suizid nach Fernseh-Vorbild', Kriminalistik, 1988, april). Verder verschenen een studie over zelfmoorden bij kinderen (LINNEMANN, R., Kriminalistik, 1988, juni) en een bijdrage over als auto-ongevallen gecamoufleerde zelfmoorden (GREINER, A., 'Der Selbstmord auf der Strasse', Kriminalistik, 1988, augustus-september).

Een tweede centraal thema in de tijdschriften vormde de 'informatie-inwinning in de psychi-

atrie'. N.a.v. een symposium georganiseerd aan de universiteit van Hamburg wijdde Forensia (1988, 3) een themanummer aan 'Dokumentation in der gerichtlichen Psychiatrie'. Vanuit de vaststelling dat de gewone screeningssystemen in de psychiatrie weinig bruikbaar zijn in de forensische psychiatrie werden een aantal alternatieven ontwikkeld. Twee ervan worden in Forensia nr. 3 voorgesteld. Het zijn het Homburgse forensisch-psychiatrisch documentatiesysteem (HENGESCH, G., 'Ergebnisse der Homburger Dokumentation'), en het Forensisch-Psychiatrische Dokumentationssystem (FPDS) (NEDEOPIL, N. en GRASZL, P.). SASZ, H. heeft het in hetzelfde nummer verder over diagnostiek van de persoonlijkheidsstoringsen.

In hetzelfde nummer vindt men evenwel ook kritische bijdragen uit fenomenologische, filosofische en psychometrische hoek, die waarschuwen voor overdreven optimisme wat screeningsinstrumenten betreft: BRESSER, P.H. heeft het over 'Über die Grenzen psychiatrischer Dokumentation: was wird nicht abgebildet?', ROSLER, M. over 'Entwicklungsmöglichkeiten des phänomenologischen Ansatzes in der psychiatrischen Dokumentation', en MORMONT, C. over 'Persönlichkeitsinventare und neue Klassifikationen' (DSM III-R, ICD-10). Ook in Law and Human Behavior verscheen een terzake relevante studie: 'A Comparison of Instruments for Assessing Competency to Stand Trial' (NICHOLSON, R.A. e.a., Law and Human Behavior, 1988, 3). Tenslotte signaleren we bijdragen in Medicine and Law (1988, 1), waarin MESTER, R. een aantal therapeutische maatregelen voorstelt met wettelijke, ethische en technische implicaties, teneinde de evaluatieperiode zelf minder stress te maken (MESTER, R., 'The Therapeutic Component of Evaluation of Competence'), en een studie, waarin de bepaling van de ontoerekenbaarheid bij bejaarden onderzocht wordt (HES, J.P., HECHT, P., LEVY, A., 'Some Psychological and Legal Considerations in the Determination of Incompetence in the Elderly').

Klinisch-psychologische bijdragen vinden we m.b.t. geweld, verslavingsproblemen, en een aantal specifieke syndromen.

Geweld als persoonlijkheidskenmerk krijgt o.m. aandacht in het derde nummer van Medicine and Law. SHOHAM, S.G. en medewerkers publiceerden twee bijdragen rond gewelddadige gedetineerden. ('Violent Prisoners'; 'Personality and Social Attitude Correlates of Violent Offenders Prisoners'). Ook in Law and Human Behavior verscheen een bijdrage over geweld bij patiën-

ten opgenomen in psychiatrische inrichtingen (KLASSEN, D. en O'CONNOR, W., 'A Prospective Study of Predictors of Violence in Adult Male Mental Health Admissions', Law Human Behavior, 1988, 2).

Tenslotte signaleren wij twee studies m.b.t. (seksueel) geweld op kinderen (BROOK, U., 'Parental Characteristics in Cases of Child-battering and Abuse', Medicine and Law, 1988, 3 en TRUBE-BECKER, E., 'Sexueller Missbrauch von Kindern aus rechtsmedizinischer Sicht', Forensia, 1988, 2).

Alcohol- en druggebruik kregen flink wat aandacht in Medicine and Law 1988. Artikelen door MADONANDO, A.L. en medewerkers ('Alcohol Consumption and Crimes against Sexual Freedom') en KNIBBE, R.A. en MEYERS, J.M. ('Comparison of Problem Drinkers known to Agencies with Problem Drinkers in the General Population') betroffen alcoholmisbruik en de relatie alcoholmisbruik en delinquentie). Drie andere bijdragen behandelen (aspecten van) de relatie tussen druggebruik en delinquentie: HAMMERSLEY, R. en MORRISON, V., 'Crime amongst Heroin, Alcohol and Cannabis Users'; OSUNA, E. en LUNA, A., 'A Discriminant Analysis of the Relationship between Drug Abuse Patterns and Social Maladjustment Variables in Imprisoned Juvenile Male Delinquents'; en 'Adolescent Drug Use and Antisocial Behavior'.

Klinische bijdragen verschenen rond seksuele afwijkingen bij jongeren (GLASS, U., en KLOSINSKI, G., 'Jugendliche Fetischisten, Exhibitionisten, sexuelle Nötiger und Vergewaltiger', Forensia, 199, 2), rond gestoorde recidivisten (BISCHOF, H.L., 'Zur Typologie des psychisch kranken/gestörten Rückfalltäters', Forensia 1988, 2), rond het 'Münchausen Syndroom' (Medicine and Law, 1988, 1), en rond het concept van 'nomogenetische stoornissen' (TYNDEL, M. en EGIT, M., Medicine and Law, 1988, 2).

Tenslotte vermelden we een aantal interessante bijdragen uit de sfeer van het medisch recht en de medische ethiek, die we in het kader van de reeds besproken thema's niet vermeld hebben. In Medicine and Law publiceerden BERGKAMP, L. en LEENEN, H.J.J. studies betreffende het verrichten van medische experimenten op mensen in Nederland, en genetische manipulatie op mensen (Medicine and Law, 1988, 1). ROGERS, V.C. beschrijft ethische en wettelijke verplichtingen in de zorgenverstrekking door tandartsen aan AIDS-patiënten (Medicine and Law, 1988, 1), en LEENEN, behandelt dit soort problemen m.b.t. de selectie van patiënten in het licht van de

schaarste aan behandelingsmogelijkheden (Medicine and Law, 1988, 3). Drie artikelen behandelen aspecten van gedwongen medische behandeling: BROEKHUIJSSEN-MOLENAAR en STOLKER, 'Gedwongen medicatie in Nederland' (Medicine and Law 1988, 3), GARCIA, S.A. en BATEY, R., gedwongen medicatie bij psychiatrische patiënten in de U.S.A., en IRVINE, A.C., therapeutische sterilisatie bij zwakzinnigen (beide laatste in Law and Psychology Review).

J. Goethals

3. INTERNATIONAL SEMINAR ON MENTAL HEALTH LEGISLATION, AMSTERDAM, 17-19 OKTOBER 1988

Anatoly KORYAGIN, een Russische dissidente psychiater die momenteel in Zurich woont, werd doctor honoris causa aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op 20 oktober 1988.

Als aanloop tot dit gebeuren werden een 30tal genodigden in een 'International Seminar on Mental Health Legislation' samengebracht van 17 tot 19 oktober 1988. De initiatiefnemer was Prof. N.W. DE SMIT van de V.U. Amsterdam. De helft van de deelnemers waren psychiaters, juristen en criminologen uit Nederland. De andere deelnemers kwamen uit België, Denemarken, Duitsland, Engeland, Japan, Rusland, V.S.A. en Zwitserland.

Het accent lag op de mensenrechten van psychiatrische patiënten. Chris HEGINBOTHAM uit Londen gaf een overzicht van de stand van zaken van de werkzaamheden van de 'UN Subcommission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities'.

Daarna werd de huidige situatie van de mensenrechten van psychiatrische patiënten in de volgende landen toegelicht: Rusland (door A. KORYAGIN en R. VAN VOREN), Japan (door E. TOTSUKA en T.W. HARDING) en Nederland (door J. SMIT en F. KOENRAADT).

Sinds de Russische Glasnost komen dissidente psychiaters zowat tussen twee stoelen te vallen. Enerzijds beweren de vertegenwoordigers van de officiële psychiatrie in Rusland dat de Glasnost-wind ook binnen de psychiatrie een gunstige invloed heeft. Anderzijds zijn er een toenemend aantal sleutelfiguren uit de Westerse psychiatrie die een ommekeer verwachten in Rusland en zodoende minder gevoelig zijn voor de kritiek vanwege dissidenten.

Het was een revelatie voor vele deelnemers te vernemen hoe dramatisch de situatie van de mensenrechten van psychiatrische patiënten in Japan

is. Pas in 1988 werd een nieuwe wetgeving ingevoerd. Gedurende lange tijd werd een grote weerstand uitgeoefend door de beheerders van psychiatrische instellingen die als profit organisaties worden uitgebaat.

Nederland kwam uiteindelijk veel beter naar voor, hoewel op bepaalde punten voor verbetering gepleit werd. De minister van Justitie in Nederland was aanwezig tijdens één van de avondactiviteiten.

Het geheel van de lezingen van dit 'International Seminar' zal in de nabije toekomst gepubliceerd worden.

J. Casselman

4. SYMPOSIUM VAN DE WERELDFEDERATIE VOOR GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG OVER 'QUALITY IN COMMUNITY MENTAL HEALTH CARE'

De Wereldfederatie voor geestelijke gezondheidszorg – World Federation For Mental Health (WFMH) – vierde op 5 en 6 december jl. haar 40-jarig bestaan. Deze verjaardag werd opgeluisterd met een internationaal symposium te Londen over 'Quality in Community Mental Health Care', één van de hoofdbekommernissen van de WFMH.

De WFMH werd opgericht op 21 augustus 1948. Heel wat mensen waren toen van mening dat internationale samenwerking een bijdrage kon leveren tot het vermijden van oorlog en het bevorderen van vrede. Geestelijke gezondheid werd gezien als een sleutelbegrip ter realisering van een vreedzame samenleving.

De WFMH werd opgericht ongeveer gelijktijdig met de afkondiging van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Aldus werd onlangs de 40^e verjaardag herdacht van zowel de oprichting van de WFMH, als van de afkondiging van de UVRM.

De WFMH is er dan ook trots op zich aldus met de UVRM verbonden te zien. De federatie is de enige universele vereniging van professionelen, vrijwilligers en betrokkenen die als raadgevers inzake geestelijke gezondheid een vertegenwoordiging heeft bij alle belangrijke UNO-afdelingen. Daar neemt zij het door middel van sensibilisering en belangenbehartiging op voor de geestelijke gezondheid van de ganse wereldbevolking.

In overeenstemming met haar oprichtingsakten is de WFMH begaan met de mensheid als ge-

heel, dit door middel van een geïntegreerde benadering van de geestelijke gezondheid in al zijn facetten: medisch, biologisch, sociaal, familiaal en pedagogisch.

De WFMH is steeds een stuwende kracht geweest bij het vaststellen, propageren en verdedigen van een internationale norm in verband met een waardige en humane behandeling van personen die met psychische problemen te kampen hebben, ervoor doorgaan, ervoor behandeld worden of het risico ertoe lopen. De WFMH richt zich hierbij ook tot migranten en vluchtelingen, tot slachtoffers van institutioneel of structureel geweld, tot jongeren en ouderen, tot etnische minderheden en tot al wie zich sociaal of economisch in een achterstandpositie bevindt.

Steunend op de UVRM, wenst de WFMH de aandacht te vestigen op het belang van deze rechten voor geesteszieken. De WFMH benadrukt nogmaals dat de rechten vervat in de UVRM en alle erop volgende verdragen en verklaringen (met inbegrip van het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten, 1966) ook van toepassing zijn op deze mensen die aangezien worden, bekend staan of behandeld worden als geestesziek, evenzeer als deze rechten voor om het even wie gelden.

Te dikwijls nog worden geesteszieken gediscrimineerd omdat regeringen of internationale instellingen de noodzaak niet inzien van een toepassing van de UVRM of andere internationale mensenrechtenbepalingen op mensen met geestesstoornissen.

Hieronder wenst de WFMH een aantal algemeen aanvaarde principes, voorkomend in diverse internationale overeenkomsten, te onderlijnen. Elk daarvan heeft betrekking op geesteszieken, zij het dat er niet altijd evenzeer aandacht aan besteed wordt: De Europese Verklaring van de Rechten van de Mens zelf ontzegt bepaalde rechten aan bepaalde personen, alleen omdat zij geestesziek zijn. De WFMH wenst duidelijk te stellen dat hierna volgende rechten ondubbelzinnig evenzeer van toepassing zijn op geesteszieken als op de rest van de bevolking. Hieronder volgt een opsomming van deze rechten, met steeds tussen haakjes de vermelding van de referentie (UVRM Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948); IVBR Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten (1966)):

1. Eenieder heeft in volle gelijkheid recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen en bij het bepalen van

de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning (art. 10 UVRM).

2. Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige inmenging in zijn persoonlijke aangelegenheden, in zijn gezin, zijn tehuis of zijn briefwisseling, noch aan enige aantasting van zijn eer of goede naam. Tegen een dergelijke inmenging of aantasting heeft een ieder recht op bescherming door de wet (art. 12 UVRM).

3. Een ieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder begrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen ontstaan ten gevolge van omstandigheden, onafhankelijk van zijn wil (art. 25, 1 UVRM).

4. Iedereen die van zijn vrijheid beroofd werd, moet op een menselijke en menswaardige manier behandeld worden (art. 10, 1 UVRM).

5. Iedereen heeft recht op vrijheid en persoonlijke zekerheid. Niemand zal van die vrijheid beroofd worden, tenzij om redenen en in overeenkomst met procedures, die door de wet werden vastgelegd (art. 9, 1 IVPR).

6. Iedereen die van zijn/haar vrijheid beroofd werd, heeft het recht om zijn/haar zaak voor een rechtbank te brengen (art. 9, 4 IVPR).

7. Niemand mag onderworpen worden aan folteringen, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing. In bijzonder mag niemand onderworpen worden aan medische of wetenschappelijke experimenten, zonder zijn/haar toestemming (art. 7 IVPR).

8. Niemand mag gedwongen worden dwangarbeid te verrichten (art. 8, 3 IVPR).

9. Een ieder, die arbeid verricht, heeft recht op een rechtvaardige en gunstige beloning, welke hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert, welke beloning zo nodig met andere middelen van sociale bescherming zal worden aangevuld (art. 23, 3 UVRM).

10. Iedereen heeft:

a) recht op vrije mening en vrije meningsuiting (art. 19, 1 en 19, 2 IVPR);

b) recht op vrije vergadering (art. 22, 1 IVPR);

c) recht op vrijheid van gedachten, geweten en religie (art. 18, 1 IVPR).

11. Iedereen is gelijk voor de wet en heeft recht, zonder discriminatie, op gelijke bescherming door de wet. In dit licht moet de wet eender welke discriminatie verbieden en garanderen dat eenieder gelijke en effectieve bescherming tegen

discriminatie geniet (art. 26 IPVR).

12. Gehandicapte personen moeten beschermd worden tegen uitbuiting, tegen elke reglementering of elke behandeling van discriminerende, mishandelende of vernederende aard (Verklaring van de Rechten van Gehandicapten).

De WFMH heeft steeds op een actieve manier deze rechten ondersteund. Zij heeft samen met de UNO-Commissie voor de Rechten van de Mens en de Subcommissie voor de Preventie van Discriminatie en voor de Bescherming van Minderheden, campagne gevoerd om deze rechten expliciet op te nemen in een specifieke internationale verklaring van de Rechten van Geesteszieken.

De WFMH roept alle regeringen op om het belang te erkennen van deze rechten en het nodige te doen om de rechten opgenomen in de UVRM (en andere internationale verdragen) eveneens te erkennen en toe te passen als rechten van hen die aangezien worden, bekend staan of behandeld worden als geestesziek.

De WFMH meent dat deze rechten dienen opgenomen te worden in de wetgeving betreffende geestelijke gezondheidszorg en in elke andere wetgeving, reglementering of verklaring, die in welk opzicht ook betrekking heeft op behandeling, zorg, ondersteuning of hulpverlening aan geesteszieken.

De WFMH herinnert eraan dat alle regeringen actief meegewerkt hebben aan het totstandkomen van een ontwerpverklaring van de Rechten van de Geesteszieke, zowel in de Algemene Vergadering, de Economische en Sociale Raad, de Commissie voor de Rechten van de Mens en de Subcommissie. De WFMH is echter bezorgd omwille van de trage vooruitgang bij het opstellen ervan en hoopt dat dit ontwerp verder de aandacht zal krijgen die het verdient.

De WFMH roept alle regeringen op tot een duidelijke, krachtdadige en publieke stellingname ter ondersteuning van de Rechten van de Geesteszieke, zeker op dit cruciale moment, 40 jaar na de afkondiging van de U.V.R.M.

J. Van Remoortel

5. EUROPEAN SYMPOSIUM: PSYCHIATRY WITHOUT ASYLUMS, BOLOGNA, ITALIË, 20-22 OKTOBER 1988

Van 20 tot 22 oktober 1988 vond te Bologna het Europees Symposium van de European Regional Council van de World Federation for Mental

Health plaats met als thema 'Psychiatry without Asylums'.

Het was de bedoeling van de organisatoren om er enerzijds de tiende verjaardag van de Italiaanse decollocatiewetgeving te vieren en anderzijds een internationale confrontatie en evaluatie van de 10 jaar depsychiatisatie aan te gaan.

Zoals 'de weg naar de hel geplaveid is met goede bedoelingen', waren ook hier de intenties zeer goed, doch werd het op sommige momenten bijna een hel ...

De openingsplechtigheid vond plaats in het mooie Palazzo d'Accursio, een deel van het stadhuis van Bologna.

De plechtigheid begon met één uur vertraging, er waren té weinig zit- en staanplaatsen en de vele sprekers waren noch boeiend noch interessant.

Nadien werden we in bussen naar de congresplaats gevoerd – 5 km buiten Bologna, midden in het groen op de heuvels van San Michele in Bosco – waar we verwacht werden voor de lunch. Staand, liggend, gehurkt of op de knieën probeerden de deelnemers dagelijks hun lunch te 'verorberen'.

Om 15 uur begonnen telkens de plenaire zittingen. Ook hier weer veel vertraging, slechte vertaalapparaten en soms te langdradige sprekers. Opvallend was de aanwezigheid van Dhr. TCHURKIN, Minister van Volksgezondheid van Rusland, die het had over de Perestrojka in de psychiatrie in de Sovjetunie, meer in het bijzonder over de depolitiseringspolitiek.

Interessant en vermeldenswaard was zeker de bijdrage van L. GOSTIN, vroegere medewerker van MIND en nu verbonden aan de Harvard University en de American Society of Law and Medicine. Hij had het over de wetgeving (vrijheidsberoving) en diens invloed op de uitbouw van de voorzieningen in de geestelijke gezondheidszorg, inzonderheid in Japan.

De tussenkomsten (vragen) uit de zaal waren telkens kleine uiteenzettingen, zodat alles hopeeloos vertraagd werd.

De tweede dag waren er 's voormiddags workshops, telkens in drie verschillende zalen en met drie verschillende themata. In de workshop met betrekking tot de geestelijke gezondheidszorg in Italië waren er maar liefst 51 sprekers voorzien ... Het waren zeer bondige verslagen van experimenten, ervaringen of onderzoeken m.b.t. verschillende regionale ambulante, residentiële of semi-residentiële voorzieningen.

De namiddag was opnieuw plenair en de helft

van de zaal zat rustig te genieten van de 'siesta'... Ook hier geen boeiende referaten of vernieuwende ideeën.

De derde dag trokken we met de groep der 'Accompanying Persons' voor een geleid bezoek Bologna in. Dit zal wel mijn beste herinnering zijn aan het ganse congres. Het was een aangename, intelligente studente kunstgeschiedenis die ons haar liefde voor 'de rode stad' probeerde over te brengen. Een stad van arcades (méér dan 35 km. galerijen), van kerken en met de oudste universiteit van Europa.

Het congres werd afgesloten door een ronde tafel voorgezeten door de burgemeester van Bologna, waaraan een tiental volksvertegenwoordigers en senatoren deelnamen. Zij hadden het over: '10 jaar na de Reformatie'. Moet de wetgeving behouden of gewijzigd worden?

Franca BASSAGLIA, vrouw van de overleden professor BASSAGLIA, modereerde dit debat.

Voor ons – buitenlanders – was dit niet te volgen. Het was té Italiaans, té politiek-technisch en veel, veel te verward voor een goede simultane vertaling.

In de namiddag nog een keuze uit drie workshops: nieuwe vormen van psychische problemen, training en multidisciplinaire hulpverlening en rechten van de patiënt, de hulpverlener en de gemeenschap.

Het geheel werd afgesloten met een reeks besluiten en suggesties.

Zoals reeds dikwijls het geval was, kreeg het 'Italiaanse experiment' – waarbij een patiënt slechts kan gecollocéerd worden op grond van ziekte, ten hoogste voor 7 dagen en nooit ter bescherming van de maatschappij – veel kritiek. Emotionele reacties vóór en tegen deze revolutionaire, doch soms dramatische Italiaanse 'democratische psychiatrie', waren gedurende deze driedaagse niet weg.

Tien jaar na de stemming door het Italiaanse parlement van de Wet 180 wordt nog met grote diversiteit gereageerd. Wat in elk geval positief was: patiënten en familieleden zagen hierin meestal een opening naar meer kwaliteit, meer sociale rechtvaardigheid en minder discriminatie. Dit was voor ons ook de moeite waard.

J. Van Remoortel

6. ENKELE CONGRESSEN

XVth Congress of the International Association for Suicide Prevention. Suicide and Agression, Brussel, 11-14 juni 1989.

Voor meer informatie: E.C.C.O. (European Congress Consultants and Organizers), Vilain XIII straat, 17a, 1050 Brussel, Tel.: 02/647.87.80.

XVth International Congress on Law and Mental Health of the International Academy of Law and Mental Health, Jeruzalem, Israël, 25-30 juni 1989.

Informatie: P.O. Box 29313, 65121 Tel Aviv, Israël, Tel: 03/654541.

The Second International Conference on Health Law and Ethics, georganiseerd door de American Society of Law and Medicine, Commonwealth Lawyer's Association en Commonwealth Medical Association, Londen, 16-21 juli 1989.

Informatie: 765 Commonwealth Avenue, Suite 1634, Boston, Massachusetts 02215, USA. Tel.: (617)262-4990.

7. RECHT VOOR PSYCHIATRISCHE PATIËNTEN

Onlangs werd het proefschrift van P. LAURS gepubliceerd. De hoofdtitel luidt: 'Recht voor psychiatrische patiënten'. Enigszins misleidend, want het is geen handboek of leidraad waarin t.b.v. psychiatrische patiënten de geldende rechtsregels worden uit de doeken gedaan. De ondertitel maakt meer duidelijk: 'Een onderzoek naar de rechtsbescherming voor in psychiatrische ziekenhuizen opgenomen patiënten'. Daarmee is toch nog niet alles gezegd. Geen empirisch onderzoek naar de bestaande rechtsbescherming, maar wel, zo leert het voorwoord, een normatief onderzoek: 'Welke bescherming dient de wet te bieden'. Aan wie? Ook hier brengt het voorwoord nog een beperking aan: aan mensen die onvrijwillig worden opgenomen of onvrijwillig verblijven in een psychiatrisch ziekenhuis (Gouda Quint, Arnhem).

H. Nys

8. HOE LIBERAAL IS HET NEDERLANDSE DRUGGEBRUIK? *Beleid*

Het Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen is een uitstekend vaktijdschrift waar deskundigen uit de lage landen een uitstekende forum vinden om hun soms polemische bevindingen te confronteren.

Zo kon men in de afgelopen nummers van het T.A.D.P. een boeiende discussie volgen tussen een aantal auteurs. Aanleiding vormde een bijdrage van Mr. J.M.A. VAN ATTERVELD waarin deze laatste het Nederlandse drugsbeleid ver-

geleek met dat van enkele Europese landen en tot de bevinding kwam dat de internationale beeldvorming van het Nederlandse beleid als zijnde te liberaal niet correspondeert met de realiteit. VAN ATTENVELD steunde zich hierbij o.a. op een vergelijking van de wetteksten en op de houding van de overheid t.a.v. verstrekkingprogramma's van hard drugs. Voor zijn eerste argument verwees de auteur naar de in diverse landen gehanteerde incriminaties en naar de voorziene strafmaat waarbij hij Italië en Spanje – waar bezit van drugs voor eigen gebruik niet strafbaar is – als voorbeelden ter staving van zijn stelling aanhaalde. Voor wat betreft het verstrekkingbeleid verwees VAN ATTENVELD naar het gegeven dat ook nog andere landen methadon verstrekken. VAN ATTENVELD concludeerde dan ook dat het Nederlandse drugsbeleid door het buitenland ten onrechte als 'liberaal' wordt afgedaan en dat het tot hertoe gevolge beleid goed, succesvol en rationeel onderbouwd was.

Een uitgesproken stellingname die in een volgend nummer van het T.A.D.P. behoorlijk tegenwind kreeg in een bijdrage van Mr. L.J.S. WEVER. Volgens WEVER zat VAN ATTENVELD behoorlijk fout met zijn beleidsanalyse. Op de eerste plaats omdat er een ingrijpend verschil bestaat tussen de 'law in the books' en de 'law in action'. WEVER doelt hiermee op het gehele gebeuren rond druggebruikers en drughandelaren, een gebeuren dat uiteindelijk de beeldvorming bepaalt. Zo b.v. staat de relatieve beschikbaarheid van cannabisproducten haaks op de wettelijke bepalingen terzake. Zo moet men oog hebben voor het politie-optreden, het vervolgingsbeleid, de straftoemeting, de hulpverlening (hoogdrempelig-laagdrempelig) binnen en buiten de penitentiaire inrichting. Methadon op medisch voorschrift is in veel landen wettelijk toegelaten maar wordt nergens zo massaal voorgeschreven als in Nederland.

Een tweede kernpunt in het betoog vormt de vaagheid – of liever het onnauwkeurig gebruik – van de term 'liberaal'. WEVER geeft de voorkeur aan termen als 'tolerantie', 'pragmatisme', 'afkeer' en 'repressie' als uitersten van een continuüm aan beleidsmaatregelen. Bovendien vormt het drugsbeleid een inherent onderdeel van het criminaliteitsbeleid, van het openbare orde beleid en van het volksgezondheidsbeleid.

Deze op zich boeiende discussie lijkt een zoveelste aanwijzing dat het Nederlandse drugsbeleid op een keerpunt is gekomen.

Literatuur

– VAN ATTENVELD, J.M.A., 'Het Nederlandse drugsbeleid in vergelijking met andere Westeuropese landen: liberaal?', T.A.D.P., 1988, nr. 1, 3-11.

– WEVER, L.J.S., 'Een liberaal drugsbeleid?', T.A.D.P., 1988, nr. 3, 113-116.

B. De Ruyver

9. EUROPEAN WORKSHOP ON DRUGPOLICY ORIENTED RESEARCH, DECEMBER, 15-16, 1988 GENT

De workshop liep over twee dagen en was opgebouwd uit een aantal simultaan lopende werkgroepen. Deze werkgroepen behandelen uiteenlopende thema's (methodologie en epidemiologie, epidemiologie en drugsbeleid, AIDS en illegaal druggebruik, preventie en therapie) en werden in de voormiddag ingeleid en in de namiddag besloten met een plenaire sessie. Er waren een veertigtal deelnemers hoofdzakelijk uit Nederland en Vlaanderen.

In de plenaire sessies brachten enkele sprekers interessant materiaal aan als inleiding tot discussies die (eventueel) in de werkgroepen werden verdergezet.

De werkgroep 'Drugbeleid en Epidemiologie' besteedde vooral aandacht aan recente gegevens betreffende alcohol- en illegaal druggebruik in Vlaanderen en Nederland, methodologische aspecten van epidemiologisch onderzoek, het concrete opzet van een drugpreventiebeleid met als case study een samenwerkingsverband in de regio Antwerpen en het drugsbeleid in de E.G. in het licht van de eenmaking van de Europese markt (1/1/1993).

– VAN DIERENDONCK, A., 'Evaluating the Effectiveness of Intervention'

– CASSELMAN, J., 'Drug Policy and Epidemiological Research'

– VENDELBOSCH, H., & VAN DE WIJNGAART, G., 'Cannabis among Dutch Youth'

– KOOYMAN, A., 'Research-follow-up in T.C.'s'

– HOEKSTRA, M.J., 'LADIS – National Alcohol and Drug Information System'

– SCHIPPERS, R., 'Evaluation of Family Therapy'

– BSCHOR, F., 'AIDS and Illicit Drug Abuse'

– VAN DAMME, P., uiteenzetting over een samenwerkingsverband ter preventie van druggebruik in de regio Antwerpen.

B. De Ruyver

Jeugdbescherming

1. OVERZICHT WETGEVING EN PARLEMENTAIRE WERKZAAMHEDEN INZAKE JEUGDBESCHERMING (ZITTIJD 1987-1988 EN BIJZONDERE ZITTIJD 1988)

Vooraf: omwille van de beperkingen die om redactionele redenen aan de deelrubriek 'jeugdbescherming' worden opgelegd, zal het voortaan niet meer mogelijk zijn om een complete lijst van verschenen officiële documenten als aanvulling op de inhoudelijke bespreking van de voornaamste documenten te publiceren. De beperking van de voor de rubriek ter beschikking gestelde plaatsruimte, gecombineerd met de zeer grote activiteit op het domein jeugdbescherming die noodzaakt tot heel wat bijkomende rapportage, noopt tot deze beperking.

A. Wetgeving

1. Nationaal niveau

De belangrijkste tekst op nationaal niveau in de hier besproken periode is de Bijzondere Wet van 8 augustus 1988 tot wijziging van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen (B.S., 13 augustus 1988, 11367), meer bepaald artikel 2 van deze Wet, waarin de nieuwe bevoegdheidsverdeling tussen de Staat en de Gemeenschappen inzake jeugdbescherming is opgenomen. Deze tekst werd reeds in een vorige rubriek besproken (J.S., 'De nieuwe bevoegdheidsverdeling tussen de Staat en de Gemeenschappen inzake jeugdbescherming', Panopticon, 1988, 633-637).

Ook reeds besproken werden de Circulaires van de vroegere Minister van Justitie J. GOL betreffende de toepassing van alternatieve sancties in het kader van artikel 37, 2° van de Jeugdbeschermingswet en betreffende de oprichting van een onthaalsectie voor meisjes in het R.O.G. Beernem (zie K.K., 'Alternatieve sanctionering - Circulaire, Panopticon, 1988, 317-318 en K.K., 'Opening van gesloten afdelingen in de rijksinrichtingen', Panopticon, 1987, 545). Intussen werden ook de teksten van deze Circulaires gepubliceerd (resp. in J. Dr. Jeun., 1988, afl. 4, 2-3 en in Contactblad D. Jb., 1987, afl. 3, 61-62). Men merke overigens dat de Circulaire betreffende de oprichting van onthaalsecties in de rijksinstellingen onwettig is. Het Arbitragehof besliste im-

mers dat ook de rijksinstellingen tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen behoren (Arbitragehof, nr. 66, 30 juni 1988, B.S., 21 juli 1988, 10432, overw. 16.B.3.). Het zou dus aanbeveling verdienen dat de Gemeenschappen zo vlug mogelijk de nodige stappen zetten om deze situatie te regulariseren.

2. VLAAMSE GEMEENSCHAP

Begin 1988 verscheen een besluit van de Vlaamse Executieve houdende vaststelling van de voorwaarden tot erkenning en subsidiëring van centra voor hulpverlening inzake kindermishandeling (B. VI. Ex. 8 juli 1987, B.S., 15 januari 1988, 540). Ook dit besluit werd in deze rubriek reeds in het kort besproken (J.G., 'Centra voor hulpverlening inzake kindermishandeling', Panopticon, 1988, 545-546).

Een ander besluit richt een 'Vlaamse Hoge Raad voor het Gezin' op, een adviesorgaan betreffende het gezinsbeleid in ruime zin (B. VI. Ex. 25 november 1987, B.S., 15 maart 1988, 3644).

Bij Besluit van de Executieve van 20 juli 1988, evenwel slechts in het B.S. gepubliceerd op 5 november 1988, wordt bepaald dat het Decreet van 27 juni 1985 inzake bijzondere jeugdbijstand in werking treedt. Het besluit treedt in werking op 1 augustus 1988, retroactief dus, waardoor het meteen onwettig dreigt te zijn in de mate dat het besluit het decreet in werking doet treden in de periode tussen 1 augustus 1988 en 14 november 1988, d.i. de periode waarop de retroactiviteit slaat (krachtens artikel 6 van de Wet van 31 mei 1961 zijn besluiten verbindend vanaf de tiende dag na die van hun bekendmaking). Een uitvoeringsbesluit kan immers in principe geen retroactieve werking hebben, behoudens wanneer hiervoor een wettelijke grondslag bestaat - wat in casu niet het geval is - of wanneer de retroactiviteit noodzakelijk is voor de goede werking van de diensten en erdoor geen verkregen rechten worden aangetast (R.v.St., nr. 21954, 2 februari 1982, Janssens), voorwaarde die in casu ook niet vervuld is.

Daarnaast creëert het besluit, ten minste op het ogenblik van het schrijven van deze rubriek (tweede helft van december 1988), een duidelijk juridisch vacuüm, vooral wat betreft de sociale diensten bij de jeugdrechtbank en hieraan gekoppeld de uitvoering van bepaalde jeugdbeschermingsmaatregelen. Krachtens artikel 32, 4°, van het Decreet van 27 juni 1985 wordt de bestaande (afdeling van de) sociale dienst die ter beschikking staat van de rechterlijke overheden, opgeheven. De nieuwe sociale dienst van de Vlaamse

Gemeenschap bij de jeugdrechtbank is evenwel nog niet operationeel en kan dit ook nog niet zijn omdat het personeel van de vroegere afdelingen van de sociale diensten die ter beschikking stonden van de rechterlijke overheden, nog bij in Ministerraad overlegd K.B. aan de Gemeenschappen dient te worden overgedragen (art. 88 Bijz. W.). Strikt juridisch genomen kunnen de maatregelen van opvoedingsbijstand (art. 30-31 W.Jb.) en van ondertoezichtstelling (art. 37, 2°, W.Jb.), die hulpverlening door een consulent van de Sociale Dienst van de Vlaamse Gemeenschap bij de jeugdrechtbank inhouden, bijgevolg niet meer worden uitgevoerd.¹ Het is derhalve onbegrijpelijk dat onmiddellijk het gehele Decreet in werking werd gesteld, waar artikel 36 van het Decreet van 27 juni 1985 (ingevoerd door art. 2, Decr. 4 juni 1986) toch een differentiatie tussen de verschillende artikelen toelaat.

3. Franse Gemeenschap

Bij Besluit van de Franse Gemeenschapsexecutieve van 7 december 1987 werd het Decreet van 14 mei 1987 betreffende de erkenning en subsidiëring van personen en diensten die de uitvoering van jeugdbeschermingsmaatregelen begeleiden, in werking gesteld (B.S., 20 februari 1988, 2512). Een beroep tot vernietiging van dit decreet werd op 9 november 1988 door het Arbitragehof verworpen (zie elders in deze rubriek).

Een ander besluit, ook van 7 december 1987, voert het Decreet van 14 mei 1987 nader uit (B.S., 23 februari 1988, 2559). In uitvoering van het Decreet kunnen zowel residentiële als niet-residentiële begeleidingsvormen worden erkend en gesubsidieerd (art. 3). Bij de residentiële voorzieningen kunnen naast plaatsingsinstellingen van het familiale type ook andere plaatsingsinstellingen worden erkend, evenwel tot een maximumcapaciteit van 75 minderjarigen (art. 3, 2°. Bij de niet-residentiële voorzieningen kunnen naast centra voor opvoedkundige oriëntatie en pro-voogddiensten ook diensten die de uitvoering begeleiden van educatieve of filantropische prestaties, als bedoeld in artikel 37, 2° van de Jeugdbeschermingswet, worden erkend en gesubsidieerd (art. 3, 3°). Het Besluit bevat een aantal werkingsbeginselen die dienen te worden in acht

genomen door de erkende en gesubsidieerde voorzieningen, o.m. op het vlak van het educatief regime met inbegrip van het sanctieregime (art. 8). Verder kan een eigenlijke plaatsing voor minderjarigen vanaf zestien jaar onder bepaalde voorwaarden gevolgd worden door vormen van zelfstandig wonen (art. 54).

Verder werd een nieuwe onderzoekscommissie opgericht met als taak de wijze waarop de Jeugdbeschermingswet in Wallonië en te Brussel wordt toegepast, te onderzoeken en te bepalen welke verbeteringen aan die Wet dienen te worden aangebracht (Decr. 17 juni 1988, B.S., 12 juli 1988, 10085).

Tot slot kan een besluit van de Executieve worden vermeld dat bepaalt onder welke voorwaarden de jeugdbeschermingscomités uitgaven voor algemene preventie kunnen verrichten, met als doel deze algemene preventie te stimuleren (B. Fr. Gem. Ex. 12 juli 1988, B.S., 19 augustus 1988, 11586).

B. Handelingen – Vlaamse Raad en Franse Gemeenschapsraad

Tijdens het begrotingsdebat in de Vlaamse Raad kwam ook de jeugdbescherming aan bod. Door Raadslid VOGELS werd gesteld dat van de omhuizing van residentiële naar ambulante opvangvormen, voorzien door Circulaire 44, niet veel in huis is gekomen (Parl. Hand., VI. R., B.Z. 1988, 7 juni 1988, 440). Tevens kloeg zij het feit aan dat vele initiatieven louter op basis van begrotingskredieten worden gefinancierd, zonder dat zij blijvend worden gereguleerd, wat voortdurende onzekerheid en mogelijkheid tot afbouw met zich meebrengt (ibid., 440-441). Tot slot handelde zij over de looneisen van de opvoeders, waarbij ze wees op de moeilijke werkomstandigheden en het onevenwicht dat bestaat met bepaalde andere personen die vergelijkbare functies uitoefenen (ibid., 441).

Dit laatste punt werd ook aangesneden door Raadslid MERCKX-VAN GOEY, die ook wees op de gevolgen van de personeelsstop in de sector, op het probleem van de arbeidsvoorwaarden van de opvoeders en op de wildgroei in de reglementering betreffende de voorzieningen van jeugdzorg (ibid., 445). Daarnaast behandelde dit Raadslid in vogelvucht nog een aantal knelpunten m.b.t. de bijzondere jeugdbijstand: de problematiek van de crisisopvang, de problematiek van jongeren met een lange instellingscarrière, de begeleiding van de verlenging van de leerplicht, de financiële positie van de jongeren en zijn weer-slag op de bijzondere jeugdzorg, het stimuleren

1. Daarnaast dienen nog een aantal andere juridische teksten (o.m. art. 50 W. Jb. en art. 1280 Ger. W.) te worden aangepast aan de nieuwe institutionele situatie m.b.t. de sociale diensten.

van de algemene preventie, de verlaging van de meerderjarigheid en zijn weerslag op jongeren die in de bijzondere jeugdzorg worden opgevangen, het gebrek aan juridische grondslag voor vele nieuwe officiële initiatieven in de bijzondere jeugdzorg, de migrantenproblematiek en tenslotte de weerslag van het bevoegdheidsconflict in de praktijk, m.n. voor de instellingen (ibid., 446). Tot slot van haar interventie ging genoemd Raadslid in op de problematiek van de opvang van de jongvolwassenen binnen de hulpverlening, mede in het kader van de verlaging van de meerjarigheidsleeftijd (ibid.).

In zijn antwoord erkende Gemeenschapsminister LENSSENS dat een aantal eisen van de opvoeders terecht zijn, doch concrete beslissingen kon hij niet in het vooruitzicht stellen (Parl. Hand., VI. R., B.Z. 1988, 8 juni 1988, 456). Verder erkende hij dat de ambulante begeleiding in de bijzondere jeugdzorg nog in haar kinderschoenen staat, en verder dient gestimuleerd te worden (ibid., 457). Tot slot ging de Minister in op de mogelijke verlaging van de meerderjarigheid en zijn gevolgen voor de jeugdbescherming. Drie krachtlijnen zullen in dit verband het beleid van de Gemeenschap leiden: continuïteit in de begeleiding, voortzetting van de hulpverlening na achttien jaar enkel op basis van vrijwilligheid en beoordeling en opvolging ervan door de comités voor bijzondere jeugdzorg (ibid.).

In de Franse Gemeenschapsraad is het antwoord van Gemeenschapsminister URBAIN op een interpellatie i.v.m. de initiatieven te bestrijding van kindermishandeling vermeldenswaardig (C.R.I., C.C.F., B.Z. 1988, 26 april 1988, 11-14). In dit antwoord wordt een volledig overzicht van de initiatieven terzake gegeven.

C. Parlementaire stukken

1. Nationaal niveau

In de Senaat werd een wetsvoorstel ingediend om het persoonlijkheidsdossier van de minderjarige dat zich in het dossier van de jeugdrechtsbank bevindt, ook ter inzage te verstrekken aan de burgerlijke partij (Parl. St., Senaat, B.Z. 1988, nr. 309-1). Zulks wordt nu verboden door artikel 55 van de Jeugdbeschermingswet. Het is duidelijk dat dit voorstel geheel ingaat tegen de geest van de Jeugdbeschermingswet. Het persoonlijkheidsdossier wordt aangelegd om de jeugdrechter toe te laten met kennis van zaken de meest aangepaste hulpverleningsmaatregelen op te leggen. Wanneer deze gegevens nu ook met een andere finaliteit zullen worden gebruikt, en wel tegen de min-

derjarige en zijn ouders, kan niet verwacht worden dat dezen tijdens de fase van de navorsingen ten volle zullen meewerken aan de totstandkoming van het persoonlijkheidsdossier of om waarachtige informatie te verstrekken. De aanneming van dit wetsvoorstel zou bijgevolg een zware hypothec leggen op de actie van de jeugdrechtsbank.

In de Kamer werd een wetsvoorstel neergelegd dat ertoe strekt een hoorplicht in te voeren van minderjarigen vanaf twaalf jaar in bepaalde burgerrechtelijke procedures en tijdens de navorsingsfase voor de jeugdrechtsbank (Parl. St., Kamer, B.Z. 1988, nr. 223/1).

Twee wetsvoorstellen van Volksvertegenwoordiger VAN DEN BOSCHCE willen wijzigingen aanbrengen in een aantal burgerrechtelijke teksten ten einde alle twijfel weg te werken over de mogelijkheid van co-ouderschap in alle gevallen waar beide ouders niet meer samenleven (Parl. St., B.Z. 1988, nr. 281/1 en Parl. St., Kamer, B.Z. 1988, nr. 392/1).

Voor het overige werden een aantal wetsvoorstellen die reeds in vorige zitting werden ingediend maar door de parlementsoptbinding vervallen waren verklaard opnieuw ingediend (Parl. St., Kamer, B.Z. 1988, nr. 29/1 (beroepsgeheim en kindermishandeling), nr. 42/1 en 2, 80/1, 234/1 (verlaging meerderjarigheid), nr. 73/1 (reglementering of verhuring video-cassettes) en nr. 385/1 (opheffing art. 53 W.Jb., Parl. St., Senaat, B.Z. 1988, nr. 408/1 (statuut van gespecialiseerd opvoeder).

2. Raden

In de Vlaamse Raad werd een voorstel van decreet tot regeling van de adoptiediensten opnieuw ingediend (Parl. St., VI. R., B.Z. 1988, nr. 85/1).

In de Franse Gemeenschapsraad werden twee voorstellen ingediend tot het creëren van resp. een ombudsman voor kinderen en een bemiddelaar voor kinderrechten, die tot taak hebben op allerlei vlakken de rechten van minderjarigen te behartigen en te verdedigen en tevens belast zouden worden met een informatietaak (Doc. Parl., C.C.F., B.Z. 1988, nr. 9/1 en 10/1).

D. Parlementaire vragen

Ook tijdens de hier besproken periode werden een groot aantal parlementaire vragen gesteld. Te signaleren vallen:

– een vraag betreffende de rol van politie en rijkswacht bij moeilijkheden bij het uitoefenen

van bezoekrecht (vraag nr. 238, GABRIELS, Parl. Vr. en Antw., Kamer, B.Z. 88, z.d., 66);

– een vraag over het beleid van het parket t.a.v. zware jeugddelinquentie, waar eens te meer wordt ingespeeld op de onveiligheidsgevoelens (vraag nr. 220, CLERFAYT, Parl. Vr. en Antw., Kamer, 1987-88, 6 november 1987, 250);

– vier vragen over de toepassing van artikel 53 van de Jeugdbeschermingswet, waarbij in het antwoord een aantal interessante cijfergegevens worden verstrekt (Vragen nrs. 17, 18 en 25, ONKELINCKX en SPAAK, Parl. Vr. en Antw., Kamer, B.Z. 1988, 26 juli 1988, 1156, 1157 en 1158 en Vraag nr. 110, MINET, Parl. Vr. en Antw., Senaat, 1986-87, 8 september 1987);

– een vraag betreffende de vertragingen in de uitbetaling van de subsidies aan plaatsingsinstellingen en over crisisopvang (Vraag nr. 37, DESUTTER, Parl. Vr. en Antw., Vl. R., B.Z. 1988, 29 augustus 1988, 232);

– een vraag betreffende de weerslag van de verlaging van de meerderjarigheidsleeftijd op de in het kader van de jeugdbeschermingswet geplaatste jongeren (Vraag nr. 13, COLLIGNON, Q. et R., C.C.F., B.Z. 1988, 30 mei 1988, 3);

– een vraag betreffende de verschillende initiatieven van de jeugdbeschermingscomités in de Franse Gemeenschap inzake algemene preventie, waarbij in het antwoord een uitgebreid overzicht van deze initiatieven wordt gegeven (Vraag nr. 14, PERIDIEN, Q. et R., C.C.F., B.Z. 1988, 30 mei 1988, 3).

E. Erratum

In het vorige overzicht zijn een aantal, vrij essentiële, woorden weggevalen op p. 87, 2^e kolom, 18e regel (Panopticon, 1988, 1). Na de woorden 'hun kind' en vóór de verwijzing naar art. 370bis B.W. dienen te worden ingevoegd de woorden 'dat bij een persoon of een opvanginstelling is ondergebracht'.

Jan Smets

2. HET ARREST VAN HET ARBITRAGEHOF OVER HET DECREET VAN 14 MEI 1987 VAN DE FRANSE GEMEENSCHAP INZAKE JEUGDBESCHERMING

Op 9 november 1988 deed het Arbitragehof opnieuw uitspraak in een jeugdbeschermingszaak, ditmaal ten gronde over het beroep dat was ingesteld door de Ministerraad tegen het Decreet van 14 mei 1987 van de Franse Gemeenschap 'relatief

à l'agrément et à l'octroi de subventions aux personnes et services assurant des mesures d'encadrement pour la protection de la jeunesse' (Arbitragehof, nr. 67, 9 november 1988, B.S., 2 december 1988, 16727).¹

Het arrest van 9 november 1988, dat het beroep van de Ministerraad verwerpt, ligt volkomen in de lijn van het arrest van 30 juni 1988 betreffende het Decreet van 27 juni 1985 van de Vlaamse Gemeenschap inzake bijzondere jeugdbijstand (zie hiervoor KLOECK, K., 'Krachtlijnen van het arrest', Panopticon, 1988, 628-631).

Basisstelling is ook in dit arrest dat de bevoegdheid van de Gemeenschappen inzake jeugdbescherming niet beperkt is door de aanwezigheid van een communicatie-element of door het criterium van vrijwilligheid, daar de jeugdbescherming altijd, ook waar ze van dwingende aard is, essentieel een finaliteit van hulp- en dienstverlening heeft (overw. 4.B.).

Vervolgens stelt het Hof vast dat de regeling van de erkenning en subsidiëring als dusdanig niet behoort tot één der jeugdbeschermingsaanlegenheden die tot de nationale bevoegdheid zijn blijven behoren (overw. 5.B. – 6.B. – 7.B.). In het kader hiervan stelt het Hof, in de lijn van zijn basisstelling, het volgende: 'Door het hulpverlenende karakter van de jeugdbeschermingsmaatregelen kunnen instellingen en inrichtingen waarin jeugdbeschermingsmaatregelen worden uitgevoerd, niet worden beschouwd als instellingen waarin strafrechtelijke sancties worden ten uitvoer gelegd' (onverw. 6.B.).

Voor het overige wordt aanvaard dat de Gemeenschap kan bepalen dat jeugdmagistraten deel uitmaken van een erkenningscommissie voor instellingen en voorzieningen waar jeugdbeschermingsmaatregelen worden uitgevoerd. Alhoewel hier het terrein van het gerechtelijk recht wordt betreden (principeel nationale bevoegdheid), acht het Hof de bepaling toch onontbeerlijk om de gemeenschapsbevoegdheid inzake erkenning van instellingen en voorzieningen uit te oefenen, zodat de Gemeenschap op basis van artikel 10 van de Bijzondere Wet tot hervorming der instellingen toch bevoegd was (overw. 8.B.).

Tot slot bevat het arrest nog overwegingen inzake de bevoegdheid tot het regelen van de brandbeveiliging in de instellingen waar jeugdbe-

1. Eerder werd een vordering tot schorsing van dit Decreet door het Arbitragehof verworpen (zie J.S., 'Het decreet van 14 mei 1987 van de Franse Gemeenschap voor het Arbitragehof', Panopticon, 1988, 538-539).

schermingsmaatregelen worden uitgevoerd (overw. 9.B.). Daar dit aspect minder relevant is voor de lezers van deze rubriek, wordt hierop niet verder ingegaan.

Jan Smets

3. DE BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND IN EVOLUTIE

Sinds de bevoegdheid inzake de jeugdbescherming grotendeels naar de gemeenschappen is verhuisd, is de Gemeenschapsminister van Welzijn en Gezin druk bezig met de uitwerking van de nieuwe 'Bijzondere Jeugdbijstand'. In volgende nummers komen we hier uitgebreid op terug, daar deze herstructurering essentieel zou kunnen zijn voor de verdere werking van deze sector.

Hier volgend geven we enkel een opsomming

van wat nu reeds gerealiseerd werd en wat we nog kunnen verwachten.

Wat is reeds gerealiseerd:

- Uitvoeringsbesluiten en benoeming van de comités voor bijzondere jeugdzorg;
- Uitvoeringsbesluiten inzake de bemiddelingscommissie;
- Uitvoeringsbesluiten inzake de erkenningscommissie.

Wat wordt verwacht:

- Decreet inzake het maatregelenrecht;
- Uitvoeringsbesluiten inzake erkenning en subsidiëring van de voorzieningen.

Zeker een goed gevulde agenda voor 1989.

Jos Goossens